

دانشگاه تبریز
دانشکده جغرافیا
گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان

بررسی و تحلیل الگوهای دسترسی گردشگران به جاذبه های شهری

نمونه موردی: تبریز

استاد راهنما

دکتر رحیم حیدری

استاد مشاور

دکتر بهمن هادیلی

پژوهشگر

رعنا آقاجانی

مرداد ۱۳۹۲

تقدیم به
بهترین های زندگی ام

تقدیر و قدردانی

اینک که الطاف بی‌کرانش انجام رسیدن این دفتر را توفیق داد، بر خود واجب می‌دانم از زحمات استاد ارجمند آقای دکتر رحیم حیدری که با راهنمایی‌های خویش این تحقیق را غنا بخشید قدر دانی نمایم و همچنین از آقای دکتر بهمن نادیلی استاد مشاور که با توصیه‌های ارزشمند خود در پربار نمودن این پایان‌نامه کوشیدند صمیمانه سپاسگزارم.

بر خود لازم می‌دانم از اساتید محترم گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی دانشگاه تبریز، آقای دکتر جالی، آقای دکتر میرستار صدر موسوی (مدیر گروه محترم)، آقای دکتر پورمحمدی، مرحوم مهندس مسعودی فر (روح شاد و یادش گرامی)، آقای دکتر قربانی، خانم دکتر عزیزپور، آقای دکتر ظاهری و سایر اساتید محترم که در طول تحصیل از راهنمایی‌هایشان بهره‌جسم کمال شکر را به جا آورم.

و در آخر بوسه می‌زنم بر دستان خداوندگاران مهر و مهربانی، پدر و مادر عزیزم و بعد از خداستایش می‌کنم وجود مقدسشان را که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبان من بودند.

رعنا آقا جانی

تابستان ۱۳۹۲

نام خانوادگی: آقاجانی	نام: رعنا
عنوان:	بررسی و تحلیل الگوهای دسترسی گردشگران به جاذبه های شهری
	نمونه موردی: تبریز
استاد راهنما:	دکتر رحیم حیدری چیانه
استاد مشاور:	دکتر بهمن هادیلی
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: جغرافیا و برنامه ریزی شهری
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
دانشکده: جغرافیا	تاریخ تحویل:
	تعداد صفحات:
کلید واژه‌ها: فضای شهری، توریسم، تبریز، GIS	
چکیده	
<p>مدیریت شهری منسجم و یکپارچه نیازمند برنامه‌ریزی تمامی مکانیسم‌های شهری در راستای نیل به پایداری در شهرهای امروزی می‌باشد. در دهه‌های اخیر با رشد صنعت گردشگری و عجین شدن آن با زندگی شهری، برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری از اهم مسایل شهرهای کنونی بالاخص شهرهای گردشگری پذیر می‌باشد. نوع پراکنش فضایی جاذبه‌ها و الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویت سفرهای درون شهری از مباحث پیچیده در این زمینه به شمار می‌رود که این امر در شهرهای تاریخی بدلیل فشردگی و ارزشمندی بافت دارای اهمیتی دوچندان می‌باشد. کلانشهر تبریز بدلیل دارا بودن جاذبه‌های فراوان تاریخی و فرهنگی مصداق بارز این امر به شمار می‌رود. تحقیق حاضر به بررسی و تحلیل رفتار گردشگران در دسترسی و اولویت‌بندی جاذبه‌های درون شهری تبریز با استفاده از GIS می‌پردازد. روش تحقیق، میدانی و توصیفی تحلیلی بوده و داده‌های اولیه به صورت پیمایشی از طریق پرسشنامه تهیه و به پایگاه داده در GIS تبدیل گردیده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که الگوی رفتاری گردشگران در شهر تبریز بهینه نمی‌باشد. در تحقیق حاضر سعی شده است با استفاده از علاقمندی گردشگران و توابع و مدل‌های GIS بهینه‌ترین مسیرها و سطوح گردشگری در شهر تبریز پیشنهاد گردد.</p>	

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- بیان مسئله
۳	۳-۱- سوالات تحقیق
۴	۴-۱- فرضیات تحقیق
۴	۵-۱- ضرورت انجام تحقیق
۵	۶-۱- اهداف تحقیق
۶	۷-۱- پیشینه تحقیق
۸	۸-۱- روش تحقیق
۹	۱-۸-۱- داده های مورد استفاده
۱۰	۲-۸-۱- جامعه آماری
۱۰	۳-۸-۱- روش نمونه گیری
۱۰	۴-۸-۱- ابزار و روشهای تجزیه تحلیل اطلاعات
۱۰	۹-۱- چالش های و محدودیتهای تحقیق
۱۱	۱۰-۱- ساختار تحقیق

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۱۲	۱-۲- تعاریف و مفاهیم
۱۲	۱-۱-۲- توریسم
۱۲	۲-۱-۲- توریست
۱۴	۳-۱-۲- گردشگری و توسعه پایدار
۱۶	۲-۲- انواع گردشگری
۲۰	۳-۲- توریسم شهری
۲۳	۱-۳-۲- توریسم و تغییر نقش و توسعه شهرها

- ۲-۳-۲--گردشگری شهری و آثار آن بر سیمای شهر و فضاهای شهری ۲۵
- ۲-۳-۳-وظایف جدید شهرداری‌ها در زمینه گذران اوقات فراغت، تفریح و گردشگری ۲۸
- ۲-۳-۴-وظایف شهرداری‌ها در تأمین زیرساخت‌های گردشگری شهری ۲۹
- ۲-۳-۵-توسعه شهری و نقش برنامه ریزان شهری در گردشگری ۲۹
- ۲-۴-۴- نقش دولت در توسعه پایدار گردشگری ۳۰
- ۲-۵-۲- کاربرد GIS در برنامه ریزی و مدیریت گردشگری ۳۱
- ۲-۵-۱-تهیه فهرست و بازیابی پدیده‌های گردشگری ۳۲
- ۲-۵-۲-بازیابی و تهیه فهرست ساده از منابع و پدیده‌های گردشگری ۳۲
- ۲-۵-۳-بازیابی مشروط منابع و پدیده های گردشگری ۳۳
- ۲-۵-۴-ترکیب مجموعه‌های مختلف اطلاعات جغرافیایی ۳۳
- ۲-۵-۲-کاربرد GIS در مسیریابی بهینه و تحلیل جریان های گردشگری ۳۴
- ۲-۵-۶-تحلیل شبکه در فضای جغرافیایی ۳۵
- ۲-۵-۷-طبقه بندی داده های گردشگری ۳۵
- ۲-۵-۸-اندازه گیری ۳۵
- ۲-۵-۹-پایش و نظارت بر فعالیتهای گردشگری با استفاده از GIS ۳۵
- ۲-۵-۱۰-کاربرد GIS در تحلیل فضایی ۳۶
- ۲-۵-۱۱-کاربرد GIS در مکانیابی فضاهای گردشگری ۳۷
- ۲-۵-۱۲-کاربرد انتخابی ارتباطات فضایی:ناحیه میانگیر بافر ۳۷
- ۲-۵-۱۳-کاربرد مدل‌های رقومی ارتفاعی در گردشگری ۳۷
- ۲-۵-۱۴-نما برداری اطلاعات نقشه‌های موضوعی به صورت سه بعدی ۳۸

فصل سوم: بررسی و شناخت محدوده مورد مطالعه

- ۳-۱-۱- بررسی ویژگی های کلی استان آذربایجان شرقی: ۴۰
- ۳-۱-۱-۱- موقعیت جغرافیایی ۴۰
- ۳-۱-۲- ناهمواری‌ها ۴۱
- ۳-۱-۳- زمین‌شناسی منطقه ۴۱
- ۳-۱-۴- اقلیم و آب و هوای استان ۴۲
- ۳-۲- بررسی ویژگی‌های کلی شهرستان تبریز ۴۲

۴۳	۱-۲-۳-ویژگی های مکانی، اجتماعی و جغرافیایی شهر تبریز.....
۴۴	۲-۲-۳-ویژگیهای زمینشناسی.....
۴۵	۳-۲-۳-جهات شیب.....
۴۶	۴-۲-۳-زمین شناسی.....
۴۷	۵-۲-۳-آب و هوا و اقلیم.....
۴۷	۶-۲-۳-جمعیت شناسی.....
۴۹	۷-۲-۳-تراکم جمعیت.....
۴۹	۸-۲-۳-نحوه استفاده از زمین در کلانشهر تبریز.....
۵۱	۹-۲-۳-جاذبه های گردشگری کلانشهر تبریز.....
۵۳	۳-۳-تاسیسات و تجهیزات گرد شگری در شهر تبریز

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها و یافته ها

۵۶	۱-۴-مقدمه
۵۷	۲-۴-مقاصد و جاذبه های گردشگری شهری تبریز
۵۸	۳-۴-تأثیر الگوی فضایی عناصر گردشگری بر الگوی رفتاری گردشگران
۶۲	۴-۴-الگوی رفتاری دسترسی گردشگران شهری تبریز
۶۲	۱-۴-۴-مسیر اول گردشگری شهری تبریز.....
۶۲	۲-۴-۴-مسیر اول گردشگری شهر تبریز از سمت تهران.....
۶۳	۳-۴-۴-مسیر اول گردشگری شهری تبریز از سمت ارومیه.....
۶۴	۴-۴-۴-مسیر اول گردشگری شهری تبریز از سمت دروازه شمال غربی.....
۶۵	۵-۴-مسیر دوم گردشگری شهری تبریز
۶۶	۱-۵-۴-مسیر دوم گردشگری شهر تبریز از سمت تهران.....
۶۷	۲-۵-۴-مسیر دوم گردشگری شهری تبریز از سمت ارومیه.....
۶۸	۳-۵-۴-مسیر دوم گردشگری شهری تبریز از سمت دروازه شمال غربی.....
۶۹	۶-۴-مسیر سوم گردشگری شهری تبریز
۷۰	۱-۶-۴-مسیر سوم گردشگری شهر تبریز از سمت تهران.....
۷۰	۲-۶-۴-مسیر سوم گردشگری شهری تبریز از سمت ارومیه.....
۷۱	۳-۶-۴-مسیر سوم گردشگری شهری تبریز از سمت دروازه شمال غربی.....

- ۷۲-۴-۷- مسیر چهارم گردشگری شهری تبریز
- ۷۲-۴-۷-۱- مسیر چهارم گردشگری شهر تبریز از سمت تهران
- ۷۳-۴-۷-۲- مسیر چهارم گردشگری شهری تبریز از سمت ارومیه
- ۷۴-۴-۷-۳- مسیر چهارم گردشگری شهری تبریز از سمت دروازه شمال غربی
- ۷۴-۴-۸- الگوی بهینه گردشگری شهری تبریز
- ۷۶-۴-۸-۱- مسیر بهینه از سمت تهران
- ۷۸-۴-۸-۲- مسیر بهینه از سمت ارومیه
- ۸۰-۴-۸-۳- مسیر بهینه از طرف مرند

فصل پنجم: نتایج و یافته ها

- ۸۴-۵-۱- آزمون فرضیه ها
- ۸۴-۵-۱-۱- فرضیه اول
- ۸۴-۵-۱-۲- فرضیه دوم
- ۸۵-۵-۲- پاسخ به سوال اصلی تحقیق
- ۸۵-۵-۳- نتیجه گیری و پیشنهادات

فهرست جداول

- جدول ۱: زمین لرزه‌های بزرگ مرتبط با گسل تبریز ۴۴
- جدول ۲: تحولات دموگرافی شهر تبریز در طی دوره های مختلف سرشماری ۴۸
- جدول ۳: هتل و مهمانپذیرهای موجود در شهر تبریز ۵۴
- جدول ۴: اولویتبندی مقاصد گردشگری شهر تبریز ۵۷
- جدول ۵: نوع وسیله سفر به تبریز توسط گردشگران ۵۸
- جدول ۶: پراکنش جاذبه ها در مناطق شهر تبریز ۶۰
- جدول ۷: پراکنش جاذبه ها در محله های شهر تبریز ۶۱
- جدول ۸: الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویتهای سفر در مسیر شماره ۲ گردشگری شهری تبریز ۶۶
- جدول ۹: الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویتهای سفر در مسیر شماره ۳ گردشگری شهری تبریز ۶۹
- جدول ۱۰: الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویتهای سفر در مسیر شماره ۴ گردشگری شهری تبریز ۷۲
- جدول ۱۱: اولویت بندی مقاصد گردشگری در مسیر بهینه گردشگری از سمت تهران ۷۶
- جدول ۱۲: مقایسه مسیرهای غالب و بهینه از سمت دروازه جنوب شرقی کلانشهر تبریز ۷۶
- جدول ۱۳: اولویت بندی مقاصد گردشگری در مسیر بهینه گردشگری از سمت ارومیه ۷۸
- جدول ۱۴: مسافت طی شده در مسیرهای غالب و بهینه گردشگری از سمت دروازه جنوب غربی (متر) ۷۸
- جدول ۱۵: اولویت بندی مقاصد گردشگری در مسیر بهینه گردشگری از سمت مرند ۸۰
- جدول ۱۶: مسافت طی شده در مسیرهای غالب و بهینه گردشگری از سمت شمال غربی (متر) ۸۱
- جدول ۱۷: مسافت طی شده در مسیرهای غالب و بهینه گردشگری شهر تبریز (متر) ۸۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۱: اولویت بندی مقاصد گردشگری شهر تبریز ۵۷
- نمودار ۲: نوع وسیله سفر به تبریز توسط گردشگران ۵۸
- نمودار ۳: پراکنش جاذبه ها در مناطق شهر تبریز ۶۰
- نمودار ۴: پراکنش جاذبه ها در محله های شهر تبریز ۶۱
- نمودار ۵: لگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویت های سفر در مسیر شماره ۲ گردشگری شهری تبریز... ۶۶
- نمودار ۶: الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویت های سفر در مسیر شماره ۳ گردشگری شهری تبریز... ۶۹
- نمودار ۷: الگوی رفتاری گردشگران در انتخاب اولویت های سفر در مسیر شماره ۴ گردشگری شهری تبریز... ۷۲
- نمودار ۸: مقایسه مسیرهای غالب و بهینه از سمت جنوب شرقی کلانشهر تبریز ۷۷
- نمودار ۹: مسافت طی شده در مسیرهای غالب و بهینه گردشگری از سمت دروازه جنوب غربی (متر) ۷۹
- نمودار ۱۰: مسافت طی شده در مسیرهای غالب و بهینه گردشگری از سمت دروازه شمال غربی (متر) ۸۱

فهرست نقشه ها

- نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی شهر تبریز ۴۰
- نقشه ۲: نمای سه بعدی از شهر تبریز ۴۱
- نقشه ۳: پهنه بندی ارتفاعی و فاصله از گسل در کلانشهر تبریز ۴۵
- نقشه ۴: جهات شیب در شهر تبریز ۴۶
- نقشه ۵: نوع پراکنش جاذبه های شهر تبریز در سطح محلات ۵۳
- نقشه ۶: خطوط ارتباطی اصلی شهر تبریز ۵۴
- نقشه ۷: پراکنش جاذبه های شهری در بافت تاریخی شهر تبریز ۵۹
- نقشه ۸: مسیر شماره ۱ گردشگری از ورودی جنوب شرقی کلانشهر تبریز ۶۳
- نقشه ۹: مسیر شماره ۱ گردشگری از ورودی جنوب غربی کلانشهر تبریز ۶۴
- نقشه ۱۰: مسیر شماره ۱ گردشگری از ورودی شمال غربی کلانشهر تبریز ۶۵
- نقشه ۱۱: مسیر شماره ۲ گردشگری از ورودی جنوب شرقی کلانشهر تبریز ۶۷
- نقشه ۱۲: مسیر شماره ۲ گردشگری از ورودی جنوب غربی کلانشهر تبریز ۶۸
- نقشه ۱۳: مسیر شماره ۲ گردشگری از ورودی شمال غربی کلانشهر تبریز ۶۸
- نقشه ۱۴: مسیر شماره ۳ گردشگری از ورودی جنوب شرقی کلانشهر تبریز ۷۰

- نقشه ۱۵: مسیر شماره ۳ گردشگری از ورودی جنوب غربی کلانشهر تبریز..... ۷۱
- نقشه ۱۶: مسیر شماره ۳ گردشگری از ورودی شمال غربی کلانشهر تبریز..... ۷۱
- نقشه ۱۷: مسیر شماره ۴ گردشگری از ورودی جنوب شرقی کلانشهر تبریز..... ۷۳
- نقشه ۱۸: مسیر شماره ۴ گردشگری از ورودی جنوب غربی کلانشهر تبریز..... ۷۳
- نقشه ۱۹: مسیر شماره ۴ گردشگری از ورودی شمال غربی کلانشهر تبریز..... ۷۴
- نقشه ۲۰: مسیر بهینه گردشگری از ورودی جنوب شرقی کلانشهر تبریز..... ۷۷
- نقشه ۲۱: مسیر بهینه گردشگری از ورودی جنوب غربی کلانشهر تبریز..... ۷۹
- نقشه ۲۲: مسیر بهینه گردشگری از ورودی شمال غربی کلانشهر تبریز..... ۸۰

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

پس از انقلاب صنعتی، با اختراع وسائط نقلیه سریع السیر، توسعه و بهبود وسایل ارتباطی بین کشورهای جهان، کوتاه شدن زمان سفر، ایجاد تسهیلاتی که از جهات مختلف برای مسافرت در اکناف جهان فراهم آمده بود و افزایش نسبی درآمدهای ناشی از رشد اقتصادی کشورها، تحولات شگرفی در زمینه سیاحت و جهانگردی صورت گرفت (دخیلی کهنموئی، ۱۳۸۲: ۲). به طوری که امروزه گردشگری در سطوح بین‌المللی توسعه فراوان یافته و یکی از ارکان مهم اقتصادی کشورهای جهان را تشکیل می‌دهد. این صنعت در مدت زمان کوتاهی توانسته است اقلام بزرگی از مبادلات بین‌المللی را به خود اختصاص دهد. امروزه گردشگری علاوه بر جنبه‌های فرهنگی، به عنوان یکی از فعالیت‌های سودآور اقتصادی و اجتماعی نیز مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته و پایه‌های اقتصادی برخی از کشورها بر این صنعت استوار گردیده است. شهرها نقش بسیار موثری در توسعه این صنعت برعهده داشته‌اند و به عنوان مبادی و مقاصد اصلی گردشگران اعمال نقش می‌نمایند لذا به عنوان محور برنامه‌ریزی توسعه گردشگری به شمار می‌آیند. لذا تحقیق حاضر با هدف روشن نمودن اهمیت مقوله گردشگری در برنامه‌ریزی شهرهای تاریخی در پنج فصل آماده گردیده است.

۱-۲- بیان مسئله

گردشگری، پدیده‌ای است که سابقه‌ای به قدمت تاریخ بشر دارد، پا به پای تغییر و تحول جنبه‌های زندگی انسان متحول گشته تا به شکل امروزی و مدرن آن رسیده که به عنوان بخش چهارم اقتصاد و به یکی از بخش‌های مهم و تاثیرگذار در تمامی ابعاد مبدل گردیده است. عوامل متعددی رونق و پویایی این پدیده را در عصر حاضر موجب گردیده تا حدی که سرمایه‌گذاری و تلاش برای رفع موانع و چالش‌های این صنعت به یکی از دغدغه‌های دولت‌ها و مدیران مخصوصاً مدیران شهری تبدیل گردد. در این میان شهرها با دارا بودن امکانات مناسب (تاسیسات و خدمات توریستی مانند هتل‌ها، رستورانها، فروشگاهها و مکانهای قابل بازدید مانند سینما، تاتر، آثار تاریخی) از مکان‌های مورد علاقه گردشگران می‌باشند. هرچند پدیده گردشگری منافع و تاثیرات اقتصادی و فرهنگی مطلوبی

بر سیستم یک شهر دارد اما از بعد دیگر زمینه ساز مشکلات و مسایلی برای شهرها به ویژه شهرهای سنتی هست که با توجه به اهمیت پدیده گردشگری در دنیای امروز شناسایی مشکلات این بخش و تلاش در جهت کاستن از آنها می تواند به شهرها در بهره مندی از منافع گردشگری کمک کند. به نظر می رسد یکی از اصلی ترین مشکلاتی که گردشگران در شهر ایجاد می نماید تحمیل بار ترافیکی بر شهر و ایجاد ترافیک در مسیرهای دسترسی به جاذبه های توریستی در شهر می باشد. این مورد در کلانشهرهای کشورمان به ویژه شهرهایی با بافت سنتی مانند تبریز نمود بیشتری می یابد که علاوه بر ایجاد نارضایتی گردشگران در شهر سبب اتلاف وقت آنها گردیده و از طرف دیگر موجب رنجش شهروندان و عدم مطلوبیت فضاهای توریستی شهر می گردد. اگر تعریف فضای شهری به طور عام فضاهای بین ساختمان ها در شهرها و سایر مکان ها بدانیم (راب کریر، ۱۳۸۳: ۱۵) پس فضاهایی از شهر که جاذبه های توریستی در آن قرار دارند و گردشگران را جذب می کنند به عنوان فضاهای توریستی شهر قلمداد می شود (موحد، ۱۳۸۱: ۹۶). در این راستا این سوال مطرح می شود که مشکلات ترافیکی مسیرهای دسترسی به مقاصد اصلی شهر از کجا ناشی می شود؟ نقش کدام یک در ایجاد این مشکلات پررنگ تر است؛ رفتار گردشگران یا ساخت و بافت فضایی شهر؟ در نهایت برای کاستن از مشکل ترافیکی در مسیرهای دسترسی به جاذبه های گردشگری چه الگویی می تواند مناسب باشد به طوریکه از سویی رضایتمندی گردشگران را به همراه داشته و از سوی دیگر شهر با ورود گردشگران با مشکلات رفت و آمد در این مسیرها مواجه نگردد.

۱-۳-سوالات تحقیق

سوال اصلی تحقیق:

آیا گردشگران در دسترسی به مقاصد و جاذبه های مورد نظر خود در سطح شهر و انتخاب اولویت های سفر به صورت بهینه و متناسب با سازمان فضایی گردشگری شهر عمل می کنند؟

سوالات فرعی:

۱. کدامیک از مقاصد و جاذبه های توریستی^۱ شهر تبریز بیشتر مورد توجه گردشگران است؟
۲. الگوهای دسترسی گردشگران در شهر کدامند و مولفه ها و عوامل اصلی شکل گیری آنها چیست؟
۳. عملکرد توزیع شبکه ارتباطی (گذربندهای شهری) تبریز در دسترسی مناسب گردشگران به مقاصد و جاذبه های شهری تبریز چگونه است؟
۴. مهمترین و مناسبترین راهکارها و راههای بهبود الگوی فضای توریسم شهری تبریز کدامند؟

۱-۴-۴-۱- فرضیات تحقیق

- بافت تاریخی، جاذبه های تجاری و گردشگری مرکز شهر تبریز مهمترین مراکز مورد توجه توریست های شهر تبریز می باشد.

(بدلیل اهمیت اقتصادی و تجاری شهر تبریز، بازار و سایر جاذبه های موجود در بافت تاریخی شهر تبریز از دیرباز دارای اهمیت بسیاری بوده اند، بنابراین گمان می رود که نقش بازار نسبت به سایر جاذبه ها کاسته نشده باشد.)

- گردشگران در انتخاب اولویت مقاصد و بازدید از جاذبه ها در سطح شهر تبریز متناسب با نوع فضای گردشگری شهر تبریز عمل نمی کنند.

(از آنجایی که پراکنش جاذبه ها در سطح شهر به صورت متمرکز می باشد، فقدان ارتباط منطقی مابین الگوی دسترسی گردشگران و سازمان فضایی گردشگری شهر تبریز احساس می شود.)

۱-۵-۱- ضرورت انجام تحقیق

تبعات ناشی از انقلاب صنعتی، شهرنشینی، گسترش راهها و شبکه های حمل و نقل، ارتباطات بین المللی،

^۱ - Tourism destinations

استفاده از فناوری‌های نو و به تبع آن افزایش اوقات فراغت، ارتقا امنیت و عواملی از این دست همه و همه باعث رشد روز افزون توریسم و قرار گرفتن آن در مرکز توجه خانواده بشری شده است (ابراهیم پور لبران، ۱۳۹۰: ۶). در سال‌های اخیر، گردشگری منبع درآمد سرشار در تجارت جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنه بازرگانی و تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها شده است (کاظمی، ۱۳۸۹: ۴). گردشگری در قرن بیست و یکم با توجه به گسترش زیرساخت‌های اقتصادی، بهداشتی، امنیتی و ارتباطی به یک واقعیت اجتناب ناپذیر بدل گشته است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۷) و به عنوان پدیده‌ای با سودآوری فراوان به همراه گسترش تکنولوژی ارتباطات در وضعیت کنون جهان از چنان جایگاهی برخوردار گشته که تحت عنوان صنعت از آن یاد می‌شود. در واقع توریسم در جهان امروز تنها به عنوان گردش و تفریح مطلق تلقی نمی‌شود. بلکه یک صنعت است که به مانند همه صنایع دیگر احتیاج به لوازم و ابزارهای خاصی داشته و لذا همانند یک فن و صنعت عظیم و اصیل برای رشد و پیشرفت احتیاج به پژوهش و تحقیق دارد. (حسین زاده دلیر، حیدری، ۱۳۸۲: ۲۶).

در همین راستا توسعه گردشگری، به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته، عامل موثری در مقابله با فقر و بیکاری است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود (ملک‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۴). بر اساس آمارهای موجود، صنعت جهانگردی به عنوان دومین منبع درآمد ارزی ۴۹ کشور در حال توسعه دنیا، نقش مهمی در اقتصاد این کشورها ایفا می‌نماید (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۵۳). به طوری که در حال حاضر درآمد حاصل از صنعت گردشگری حدود شش درصد از صادرات جهان را تشکیل می‌دهد. این صنعت مخصوصاً برای کشورهایی که در فکر خروج از وضعیت تک محصولی بوده و اتکای صرف به اقتصاد تک قطبی دارند اهمیت دوچندان می‌یابد (ولی زاده، ۱۳۸۵: ۱۱).

۱-۶- اهداف تحقیق

هدف از پژوهش حاضر عبارت است از بررسی و شناخت گردشگری شهری و مهم‌ترین عناصر و مقاصد گردشگری شهری تبریز است که بیشتر مورد توجه گردشگران قرار گرفته است. همچنین شناسایی مسیرهای موجود و مسیرهای مناسب و بهینه به منظور دسترسی گردشگران به جاذبه‌های شهری در شهر تبریز می‌باشد.

جهت برای نیل به این مقصود سوالات زیر مطرح می‌شود که پراکنش مؤلفه‌های گردشگری نظیر جاذبه‌ها، هتل‌ها و رستوران‌ها در شهر چگونه می‌باشد؟ گردشگران از کدام جاذبه‌های شهری بازدید و استفاده می‌کنند؟ الگو و روند حرکتی و جریانات توریستی گردشگران به مقاصد چگونه است؟ و آیا این روند و مسیر^۱، بهینه می‌باشد یا خیر؟

۱-۷- پیشینه تحقیق

از مطالعات و بررسی‌های داخلی مهمی که در این زمینه صورت گرفته می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- شکویی در کتاب خود تحت عنوان مقدمه‌ای بر جغرافیای جهانگردی (۱۳۵۴)، به بررسی کلیات مسئله جهانگردی، مطالعه صنعت توریسم در رابطه با عوامل جغرافیایی، ارائه وضع کلی پراکنندگی جغرافیایی و اصول برنامه ریزی صنعت توریسم، مسائل و مشکلات گردشگری و معرفی شرایط مناسب برای گسترش آن پرداخته است (شکویی، ۱۳۵۴).
- توماس نوگنت با نوشتن اولین کتاب مدون در زمینه توریسم تحت عنوان راهنمای گردشگری در سال ۱۷۷۸ پرفروش‌ترین کتاب در زمینه راهنمای گردشگری ۲۳۵ سال گذشته تاکنون را به نام خود به ثبت رسانده است.
- بر اساس تحقیق اولیه صورت گرفته بر روی گردشگری و تفریح در جغرافیای اقتصادی آمریکا در دهه ۳۰، تحقیق عمدتاً در دوران پس از جنگ در ایالات متحده روی تاثیر اقتصاد گردشگری بر منطقه، هم بر مسیرهای سفر بوده است. اگرچه بحث کوپر در مورد موسمی بودن و انگیزه‌های مسافرت خبر از برخی تحقیقات جغرافیایی در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ می‌داد، شور و اشتیاق برای تحقیق در این زمینه برای سال‌ها، همچنان خاموش ماند. با این وجود جغرافیای گردشگری و تفریح، لاقلاً دارای تاریخچه‌ای بود که می‌توانست فصلی را در جغرافیای ایالات متحده در دهه ۱۹۵۰ توجیه کند (موحد، ۱۳۸۱)
- رساله دکتری با عنوان بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری مطالعه موردی شهر اصفهان با

^۱ - Route

هدف تبیین الگوی فضای توریستی شهر اصفهان توسط موحد از دیگر مطالعات صورت گرفته در این زمینه است موحد و شکویی با مقاله ای برگرفته از این رساله به معرفی ویژگیهای بافت تاریخی اصفهان و مشکلات ناشی از فشار بر این بافت را با استفاده از GIS مورد تجزیه و تحلیل قرار داده اند و به لزوم توجه به بخش مرکزی شهر اشاره نموده اند. (۱۳۸۱)

- پژوهش‌هایی توسط حیدری چپانه، (۱۳۸۳) در موضوع رساله دکترا تحت عنوان ارزیابی برنامه‌ریزی صنعت توریسم در ایران صورت گرفته است که سعی در شناخت عوامل عمده تأثیرگذار در توریسم بین‌المللی و داخلی ایران داشته‌اند و به دلایل ناکامی برنامه‌های توسعه توریسم در ایران پرداخته است.

- ولی زاده در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان چالش‌های فرا روی صنعت توریسم در ایران با تأکید بر کلان‌شهر تبریز به بررسی و شناسایی توان‌های بالقوه گردشگری، شناخت نقش توریسم در برقراری تعادل ناحیه‌ای، قابلیت‌ها و امکانات و زیرساخت‌های گردشگری کلان‌شهر تبریز، آشنایی با ویژگی‌های صنعت توریسم در ایران و شناسایی و ارزیابی چالش‌ها و محدودیت‌هایی که در زمینه صنعت توریسم در ایران و به‌خصوص در کلان‌شهر تبریز وجود دارد، پرداخته است. در این پایان نامه علاوه بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای، از روش میدانی یعنی پرسش‌نامه برای جمع‌آوری اطلاعات و آزمون فرضیات استفاده شده و مهم‌ترین نتایج این پژوهش عبارتند از: ۱- جدایی از مسایل داخلی صنعت توریسم در ایران، محیط بیرون شامل متغیرهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در صنعت توریسم نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. ۲- با تحلیل دقیق مسایل جهانی می‌توان از توریسم بهره بیشتری برد. ۳- نگرش منفی نسبت به صنعت توریسم در کلان‌شهر تبریز وجود دارد و این یکی از چالش‌های اساسی این صنعت و توسعه آن در تبریز می‌باشد (ولی زاده، ۱۳۸۵).

- حیدری چپانه در کتاب خود تحت عنوان مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری، ضمن بررسی مقوله صنعت گردشگری از دیدگاه‌های متفاوت و جدید، به ارائه مبانی و اصول برنامه‌ریزی، توسعه، مدیریت و بازاریابی این صنعت پرداخته است (حیدری چپانه، ۱۳۸۷).

- مسعود تقوایی و امید مبارکی در مقاله ای تحت عنوان بررسی و تحلیل فضاهای توریستی شهر تبریز

به منظور برنامه ریزی توریسم در آن فضاها تاریخی-فرهنگی شهر تبریز و پتانسیل ها و محدودیت های موجود در بخش مرکزی شهر تبریز را بررسی و به بیان اهمیت این بررسی در مدیریت و برنامه ریزی گردشگری شهری تبریز پرداخته اند و با دیدی جغرافیایی و سیستماتیک الگوی فضای توریستی شهر تبریز را با استفاده از مدل SWOT تبیین نموده اند (۱۳۸۸)

- پایان نامه کارشناسی ارشد میثم صفرپور با عنوان بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری با استفاده از GIS مطالعه موردی: شیراز. در این پایان نامه مشکلات ترافیکی ناشی از گردشگری در بخش مرکزی شهر و عوامل به وجو آورنده آن مورد مطالعه قرار گرفته است (۱۳۹۰)
- پایان نامه کارشناسی ارشد بررسی راهکارهای توسعه توریسم در آذربایجان شرقی توسط کهنمویی که در آخر به این نتیجه می رسد که با وجود توانهای بالقوه توریستی در این استان امکانات و تسهیلات مناسبی برای بهره مندی از این توانها وجود ندارد. در این پایان نامه برنامه ریزی اصولی و اجرای طرح جامع توریسم استان را از راهکارهای موثر در جذب گردشگر عنوان می کند.

۱-۸- روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش میدانی و توصیفی- تحلیلی است که به کمک مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و سپس با استفاده از پرسشنامه و نظرسنجی از گردشگران، اطلاعات لازمه جمع‌آوری شده و پس از انجام تحلیل- های آماری، با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی سعی در تعیین سازمان فضای گردشگری موجود و ارائه الگوی بهینه گردشگری شهر تبریز شده است. در این قسمت به بررسی مراحل انجام تحقیق که شامل مطالعات کتابخانه‌ای، تحقیق میدانی، تدوین پرسشنامه و توزیع آن و طرح و آزمون فرضیه است می‌پردازیم.

- گام اول: مطالعات کتابخانه‌ای

برای نیل به اهداف تحقیق، لازم بود که مجموعه ادبیات داخلی و خارجی در ارتباط با عنوان پایان نامه بود مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین مطالعات کتابخانه‌ای در سه مرحله انجام گرفت.

۱. مجموعه مطالعاتی که در قبل از طرح اولیه موضوع پایان نامه به جهت ارائه موضوع و به خصوص بیان فرضیه تحقیق انجام شد.